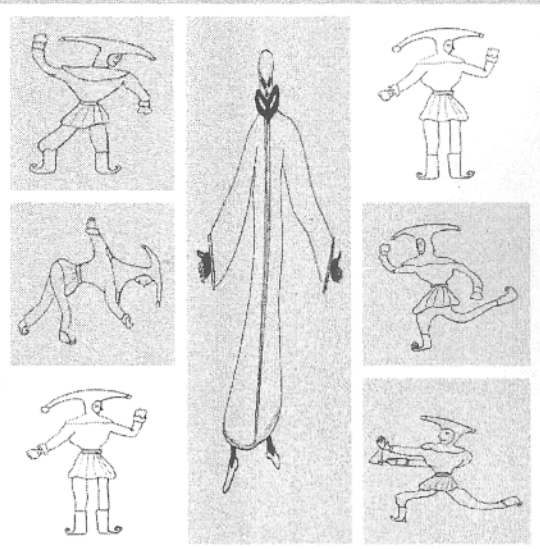

Od preporoda do suvremenosti: devet drama(tičara)

Adriana Car-Mihec

POGLED U HRVATSKU DRAMU

Adriana Car-Mihec
Pogled u hrvatsku dramu
Hrvatsko filološko društvo,
Rijeka, 2001.

U knjizi *Pogled u hrvatsku dramu* Adriane Car-Mihec sabran je niz studija dosad već objavljenih u raznovrsnim zbornicima i časopisima. Neovisno o vremenu nastanka i tiskanja, članci su organizirani kronološki i slijede povijesni tijek postpreporodne hrvatske dramske književnosti, od Josipa Freudenreicha do Milana Grgića. Temeljna misao vodilja istaknuta je već u uvodnim riječima: želja za preispitivanjem nedostatno istraženih djela hrvatske dramske književnosti od preporoda naovamo. Potražimo li ipak i koju drugu provedbenu nit knjige, lako ćemo uočiti da se najviše prostora pridaje dramskim djelima i piscima koji se napajaju srednjovjekovnim žanrovskim modelima (Kranjčević, Mihalić, Blazović, Bakmaz, Fabio, Grgić). Car-Mihec zorno ilustrira kako spomenuti modeli funkcioniraju izvan svoga izvornog konteksta i kako su preinačeni osebujnim autorskim oznakama ili osobitostima suvremenoga društveno-političkog okruženja. Nakon kratkog proslova niže se devet poglavlja, svako posvećeno iscrpnoj analizi pojedinoga dramskog djela. Izuzev šestog, u kome se razmatra cjelovit dramski opus Augustina Blazovića. Nekolicina je članaka (Freudenreichovi *Graničari*, Šenoina *Ljubica*, Krležino *Kraljevo*) usredotočena na iščitavanje drame prema utvrđenom teorijskom obrascu, dok su ostali zasnovani ponajprije na književnopovijesnom i komparatističkom istraživanju.

Ishodišna je točka *Pogleda* godine 1857. praižvedeno djelo Josipa Freudenreicha *Graničari*, kojemu se nakon kratkog pregleda dosadašnjeg suda kritike (načelo koje će autorica dosljedno provoditi kroz sve radove) pristupa kroz teorijsku vizuru ruskog teoretičara književnosti Sergeja D. Baluhatija. Sumirajući temeljna obilježja melodrame (prisutnost emocionalne teleologije, ostvarenje moralne teleologije, tehnička načela reljefnosti, kontrasta, dinamike, itd.) koja Baluhati navodi u studiji *Prema poetici melodrame*, nastoji se utvrditi pripadnost *Graničara* spomenutom žanru. Podcrtavanjem procjepa između melodramskoga središnjeg okvira (Andrijina priča) i iskoraka iz njega kroz *komiku i narodnu ukorijenjenost* Grge i Karoline, naglašava se dvojnost Freudenreichova teksta. Uz neprijeporna obilježja melodrame, *Graničari* iskazuju i mnogobrojne strukturalne elemente

(jezik i dijalekt puka, tematsku vezanost za seosku sredinu, aktualnost tekstova, elemente igre, pjesme i plesa) koji ga istodobno čine prototipom pučkog igrokaza. Drugim riječima, Josip Freudenreich preoblikovao je temeljni oblik melodrame i podario nam novu dramsku vrstu.

Sljedeće je poglavlje posvećeno Šenoinoj *Ljubici*. Nakon pobrojavanja osobitosti ove drame u kontekstu devetnaestostoljetne dramske produkcije (autorove kritike malograđanstva i političke usmjerenosti), najčešćih prigovora (kazališne neuvjerljivosti, banalnih scenskih rješenja i rekvizitarija zastarjele romantičke škole) te često isticanog miješanja romantičkoga i realističkoga stvaralačkog postupka (Batušić, Hećimović), Car-Mihec bavi se ponajprije propitivanjem konstrukcijskog načela *Ljubice*. Provedbom iscrpne analize dramske strukture, s uporištem u teorijskim načelima Étiennea Souriaua izloženim u knjizi *Dvije stotine tisuća dramskih situacija* i upotpunjenim postavkama Stena Jansena, Henrija Bergsona i Northropa Fryea, ustvrđuje se kako žanrovski raznovrsni i nedosljedno provedeni konstrukcijski postupci guše *Ljubicin* tematski potencijal pa priželjkivana satira malograđanskoga društvenog poretka ne pogađa sasvim zadani cilj.

Govor o Kranjčevićevu *Prvom grijehu* (1893.) Car-Mihec iskoristila je i kao prigodu za osobno tumačenje termina "moderna". Autorica se, naime, pita zbog čega je, za razliku od višeglasja u raspravama o početku moderne poezije i proze, kritičko mišljenje o početku moderne drame višemanje jednoznačno (većina "navija" za 1895.). Odmah potom nudi odgovor i ustvrđuje da bi početke moderne drame valjalo potražiti prije navedene godine, odnosno da su se i prije *javljali dramski tekstovi čije bi stilske i tematske inovacije mogle označiti početak novih, modernističkih dramskih strujanja*. U tom se svjetlu *Prvi grijeh* opisuje kao prekretnička drama koja navješćuje okretanje jednoj novoj dramaturgiji, posebice njezinom artistskom odvoju, premda se, kao ni Vojnovićeva *Psyche*, ne spominje u pregledima i popisima drama koje su prethodile moderni. Stoga bi, tvrdi Car-Mihec, valjalo pomaknuti granice moderne u hrvatskoj dramskoj književnosti na početak 1890-ih. No to nije sve. Drama *Prvi grijeh* istodobno prevladava modernu i najavljuje aktivističku ekspresionističku dramatiku i Krležine *Legende*. A upravo je Krležino *Kraljevo* poslužilo kao primjer odbacivanja ideala modernističke dramaturgije. Polazeći od Bahtinovih rasprava o karnevalesknome, pokazuje se na koji način Krleža u svojoj jednočinki koristi postupke svojstvene žanru menipeje, primjerice, moralno-psihološko eksperimentiranje; organsko spajanje fantastike, simbolike i mistično-religioznih elemenata s naturalizmom društvenog podzemlja; isprepletenost različitih stilova i tonova te uporabu kontrasta i oksimoronskih spojeva.

Mihalićeva *Grbavica* u književnoteorijskoj literaturi dosad nije dobila svoje zasluženno mjesto. Kad se o njoj i govo-

rilo, obično je naglašavana njezina izvedbena priča (1929. karlovački amateri; 1972. Georgij Paro u HNK-u, Zagreb). Car-Mihec proučava njezinu strukturu i nastoji pokazati prožetost Mihalićeve ekspresionističke "pasijske igre u pet slika" srednjovjekovnim žanrovskim osobitostima te stilsku i ugodajnu raznovrsnost u rasponu od realističke i naturalističke do vizionarske. *Grbavica* je zasnovana na presijećanju oprečnih gradbenih elemenata: elementi srednjovjekovnih žanrovskih struktura nadopunjeni su melodramatskim i socijalno angažiranim scenama.

Poglavlje o Augustinu Blazoviću obogaćeno je ne samo biografskim podacima i razmatranjem cjelovitog dramskog opusa toga neumoljivog promotora kulture gradišćanskih Hrvata nego i kratkim osvrtom na razvoj gradišćanskohrvatske dramske književnosti (od Andrije Kuzmića i Tome Bedenika, prvih dramskih pisaca u Gradišću, preko Ivana Jakšića i Ignaca Horvata do samog Blazovića). U svojim je dramama, uglavnom napisanim za neposredno izvođenje, Blazović zaokupljen ili temom sudbine Hrvata u dijaspori (tragedija *Hiža Drašković*, "šalan igrokaz" *Koliko smo, to smo*) ili općeljudskom problematikom s ciljem vjerskog osvješćivanja publike (misterij *Noe*). Tvorac je angažiranoga, moralizatorskog i didaktičnog teatra, kritičan spram društva, ali optimističan u vjeri u hrvatski duh, a najbolji, reći će Car-Mihec, kada piše o svakidašnjim problemima gradišćanskog čovjeka.

Bakmazova drama *Akcija i čistilište* pročitana je kao suvremeno dramsko prikazanje u kojem se prepliću žanrovski elementi moraliteta (preispitivanje posljednjih istina, linearno vođenje radnje, plošna struktura likova) i farse (sažetost, grube šale, jezična stilizacija, parodičnost). Dakako, Bakmaz pritom odstupa od tradicionalnih zadanoosti prikazanijskoga žanra te ga individualizira i natapa suvremenim političkim ugodajem. Za razliku od suvremenika mu, dramu razrješava vjerom u iskupljenje čovječanstva. Suprotno tome, na primjeru *Malog trga* prikazuje se kako Grgić parodira žanrovske osobitosti moraliteta (upravo koristeći niz njegovih značajki) i kako nam umjesto izraza vječne kršćanske dogme nudi sliku okrutnoga i ispraznog suvremenog svijeta. Svijeta kojim vlada potrošački mentalitet i koji dolazak sveca prima posve ravnodušno. Jednako poražavajući svjetonazor tematizira i Fabriova drama *Meštar*, naslonjena i na Krležinog *Michelangela Buonarrotija* i na žanrovske elemente srednjovjekovnih moraliteta, a u kojoj autorica propitkuje intertekstualni dijalog s hrvatskom dramskom tradicijom.

Mozaički ustrojen *Pogled u hrvatsku dramu* iznimno je vrijedan prilog povijesti hrvatske dramske književnosti od preporoda do danas jer osvjetljava neka njezina dosad previđena, preskočena i zanemarena poglavlja, ili ih, zahvaljujući različitim teorijskim filtrima, promatra posve novim očima.